

»To ni kamena doba«

Osebno potovanje skozi filme s prvobitnim avstralskim prebivalstvom

Miha Knific

Deset kanujev

Najbolj ravna celina, kjer sesalci valijo jajca in nosijo mladiče v kožnih vrečah. Dežela, od koder izvažajo kamele v arabski svet. Otok, kjer rečne struge držijo stran od morja, kjer je en prebivalec na deset kvadratnih kilometrov. Svet, ki je dolgo časa veljal za skrivnostni južni otok. »Down under.« Avstralija. Narobe svet.

»... In nova ladja pride in južni otok je.« (Kajetan Kovič, Južni otok)

Deset kanujev

Začetek februarja 2011

Skoraj popolna filmska ekipa leti iz Koreje proti Avstraliji. Gremo do organizatorjev Nafa Film festa, kjer je moj kratek film *Lovec oblakov* (2009) leto prej dobil nagrado, in gremo posnet epizodo za celovečerec *Vztrajanje* (Perseverance), ki ga sestavljammo zadnja leta. *Vztrajanje* govori o malem, nemočnem, vztrajnem posamezniku, o človeštvu nasploh, o lepoti življenja, o tem »od kod prihajamo, kdo smo in kam gremo«.

Na letalu berem knjigo *Terra Nullius* avtorja Svena Lindqvista¹. Pretrese me zgodovina aboriginov, ki so vse od prihoda belega človeka načrtno zatirani. Civilizacija, stara 40 tisoč let, je v dveh stoletjih prišla na rob obstoja. Avstralija – *Terra Nullius* – nikogaršnja zemlja, ki jo priseljenec lahko vzame za svojo, ker tam domnevno ne živi še nihče. Ob zadnji ledeni dobi, pred 60.000 leti, naj bi mala skupina *Homo sapiens*ov prečkala morje na preprostih splavih in po nekaj dneh dosegla obalo južnega otoka. Niso potrebovali niti ladje. Ta novi svet je bil takrat živalsko mnogo bolj raznolik, z velikimi sesalci vrečarji v velikosti nosoroga, s trimetrskimi kenguruji, orjaškimi kačami

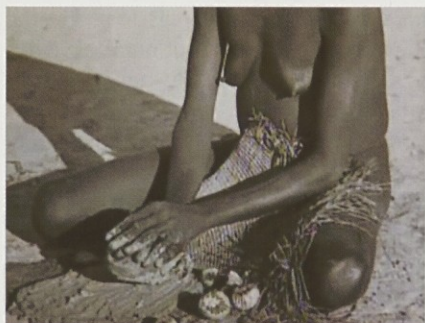
in kuščarji ..., ki so zaradi klimatskih sprememb v tisočletjih izumrli. S seboj so prvi ljudje pripeljali tudi pse, prednike dinga, ki so se potepali po deželi z le redkimi zvermi. Čeprav aborigini nikoli niso razvili pravega poljedelstva in živinoreje, so kot lovci in nabiralci preživeli vse do prihoda belcev v popolnem sožitju z naravo, prepričani, da zemlja ne more biti nikogaršnja last. Narava je bila dediščina, ki so jo njihovi predniki zapustili vsem ljudem. Ko so na avstralski obali leta 1788 pristali prvi Evropejci, da bi ustanovili kazensko kolonijo, je živelo na celini približno štiristo tisoč domorodcev, ki so govorili petsto različnih narečij enainpetdesetih jezikovnih skupin. Večina jih je živela na rodovitnih predelih, ki so si jih prisvojili belci in so danes najgostejše naseljena. Zdaj vemo, da so imeli razvitejšo kulturo, kot smo si dolgo predstavljali; njihovo svetišče je narava sama, ne postavljajo velikih spomenikov. Kljub vsemu pa je bilo še leta 1945 čez 1000 ukrivljenih svetih dreves z velikimi geometričnimi risbami. Ohranjena so nekatera preoblikovanja pokrajine, ki so se zgodila naključno, zaradi velikega števila ljudi v ritualnih krogih. Velike peščene risbe niso narejene, da se ohranjajo, pač pa jih je vedno znova treba izrisati skozi obredno pripoved. Najdene so cele gore školjčnih lupin,

množice naselij in ognjišč. Imeli so rudnike barvila okra, razvito trgovino kamnitih sekir in nožev, mleli so semena in pekli kruh ...

Beli svet. Za zaščito živine pred dingi so »beli« postavili 8.000 kilometrov dolgo žično ograjo. »Črne« pa pobijali in jih načrtno trpali v rezervate ter jih do sredine 70. let prejšnjega stoletja dojemali kot favno in floro Avstralije. Avstralija ima danes 20 milijonov prebivalcev, od tega je približno pol milijona aboriginov, za marsikoga prekleto pleme, ki še doma velja za nižjo raso. Avstralsko državljanstvo so dobili šele leta 1967, potem ko so bili desetletja žrtev poskusov »integracije«.

Sredi naše zime pristanemo v Sydneyju, sredi njihovega poletja, 30° Celzija ob osmih zjutraj. Sidat de Silva, filmski snemalec in eden od organizatorjev festivala nam priporoči nekaj oseb, ki sodelujejo s prvotnim prebivalstvom. Na poslano prošnje casting agencijam po tednu dni ne dobim nobenega odgovora. Odzove se le »črni« Metro Screen, ki objavi oglas, da iščemo aborigin-

¹ Lindqvist, Sven: *Terra nullius: potovanje po nikogaršnji zemlji*. Ljubljana, Društvo Festival Sanje, 2008.

Avstralija

skega igralca in blackfellows. Od belskih agencij nobene pomoči – nobenega glasu.

Značilno podobo aborigina lahko opiše skoraj vsakdo. Izčiščena podoba življenja, prilagojenega težkim naravnim razmeram. Za to je zaslužen antropolog, fotograf in tudi filmar, ki je zaradi krize s »sovražniki« domačini v The Arnhem Landu na severozahodu Avstralije na Caledon Bayu več let živel med domačini, takšnimi, kot so od nekdaj bili. Donald Fergusson Thomson, znan kot prijatelj ljudstva Yolngu, je zapustil največjo zbirko uporabnih in umetniških predmetov, zapisov in fotografij o aboriginih. Že v 30. letih prejšnjega stoletja je kot vladni odposlanec in eden redkih belcev, ki je živel »črno« življenje, ponudil idealen predlog za ohranitev aboriginske kulture, a jih je država sklenila asimilirati. Pred smrtjo je javno povedal, da je bila »asimilacija enaka iztrebljanju«. Za kasnejše generacije je zapustil skrivnosti aboriginske simbolne pisave na sporočilnih tablic, umetniških predmetov, igrač, orodij in svetih predmetov. Dokumentarec **Thomson of Arnhem Land** (2000, John Moore), večinoma narejen iz Thomsonovih fotografij, nam izda tudi žalostno resnico o tem, da bi aboriginsko kulturo lahko videli tudi v gibljivi sliki, a je požar uničil njegovo triletno filmsko delo. Verjetno nam bi filmska umetnost najlaže približala tuj svet. Kljub tej strašni izgubi je prav filmska industrija najbolj razširila pojavnost in siceršnje redko prisotnost »črnih« v avstralskih filmih. Nekaj filmov iz zadnjega obdobja pa na novo odkriva aboriginsko naravo.

Magijo še najbolje uspe ujeti prav filmu, ki kaže lepoto, modrost in talente pozabljenega ljudstva. Apokaliptični film **Poslednji val** (The Last Wave, 1977, Peter Weir) nam njihove skrivnostnosti ne razjasni, nasprotno, še poveča jo. Nekakšna Da Vincijeva šifra pozabljenih civilizacij južnega pola, kjer pomeša v napeto dramo o katastrofi tako staroselsko prebivalstvo kot južnoameriške civilizacije, ki naj bi enkrat v zgodovini dosegle obale Avstralije. Vseeno pa uspe skozi to fantazijsko zgodbo odlično portretirati. Kot je rekel režiser o mističnemu liku »črnega«, Nandjiwarri Amaguli sploh ni bilo treba igrati, igre sploh ne razume, moral je le verjeti in videti, res videti, kaj delajo, in šele ko so verjeli v to, kaj delajo, so pristali na sodelovanje in so bili tudi videti prepričljivo. Richard Chamberlain skuša kot odvetnik skupine domorodcev, obtoženih umora, razumeti njihov skrivnostni svet v tajni navezavi z naravnimi vremenskimi katastrofami in svetom sanj ter prastaro medcivilizacijsko prerokbo »zadnjega vala«. Film jih, čeprav se zgodba dogaja v mestu, še bolj odrine iz urbanega sveta v sanjski, napol resnični svet: »Sanje so senca nečesa resničnega.«

Nasprotno pa **Krokodil Dundee** (Crocodile Dundee, 1986, Peter Faiman), Avstralec, divjak in mojster preživetja, nikakor ne bi mogel biti »črn«, saj ga film kaže kot neskromne-

ga, samovšečnega tepca, ki je sicer mnogo pametnejši od ostalih »belih«. Komedija, ki se skoraj izogne prvobitnim prebivalcem, ki naj bi ga naučili vseh veččin preživetja. Pravzaprav jih pokaže kot nerodne in nevedne asimilirane divjake – takšne, kot jih vidi beli človek.

V ne najbolj posrečeni **Avstraliji** (Australia, 2008, Baz Luhrmann) aboriginski igralec David Gulpilil brez besed in le s prisotnostjo popolnoma zasenči Nicole Kidman in Hugh Jackmana v njuni najboljši izvedbi. Film nam postreže s precej zahodnim pogledom na avstralske domorodce. Malo v opravičilo in bolj iz romanticizma govori o zamolčanih ukrepih avstralskih oblasti, ki so »črnim« materam jemale njihove otroke, češ da ne znajo skrbeti zanje. Posebej za mešančke, ki so bili ponavadi plod posilstev in belske spolne potrebe ter izživljanja nad »črnim« prebivalstvom, pa beli očetje niso poskrbeli. V filmu nedolžne otroke z misijonskega otoka ob prihodu sovražnih Japoncev seveda reši belec (Hugh Jackman). V fabuli pa tako ali tako vse zakuha presamozavestna novinarka iz Anglije (Nicole Kidman), ki nespame-

Krokodil Dundee

Avstralija

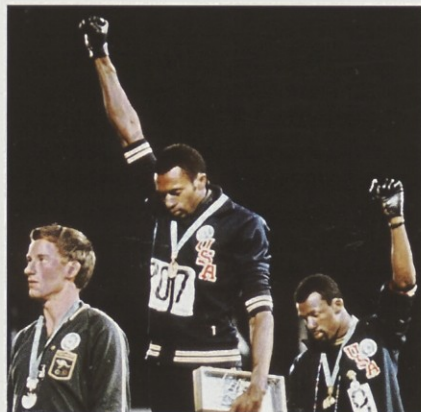
tno izpostavi dečka mešančka povzpethim belcem, zaradi česar morata umreti njegova mama in stric. Za njegovo rešitev ne umre noben belec ... Film *Avstralija* uči, da se imen tistih, ki so umrli, ne omenja. To je spravljal prve raziskovalce domorodskih jezikov v težave, saj se je slovar s smrtjo nekoga, čigar ime se po smrti ne sme izgovarjati, čez noč spremenil. Beseda oz. ime, ki ga je nosil umrli, je lahko tudi ime rastline, živali ali pojava, in je bila nadomeščena z drugo besedo za isti predmet, rastlino, žival ali pojav.

Belci smo polni pravil; če beseda namreč nekaj pomeni, pomeni zgolj to. Ob kupu pravil pa si izmišljujemo vsak dan nove zakone in prepovedi, čeprav je pravi zakon le eden: živi in pusti živeti. Naša civilizacija je nagnjena k malikovanju mrtvih. Častimo jih mnogo bolj kot tedaj, ko so bili še živi in ko bi jih bilo vredno častiti ali jim vsaj zaupati. Pri aboriginih pa se imen umrlih ne sme niti omenjati. Z večtedenskim ritualom jih pospremijo v novo življenje. Mi živimo za preteklost, oni za prihodnost.

Z izgovorom da »črne« matere ne znajo skrbeti za svoje otroke, da jih zanemarjajo, da živijo v nehigienskih razmerah, so belci uničili vrsto »izgubljenih« generacij. Otroke so prisilno vzgajali za sužnje belcem, nasilno so jim vsiljevali zahodno znanje in v divjini popolnoma neuporabno kulturo. Hoteli so jih prikazati kot navadne divjake brez čuta za sočloveka, ki pa ga v resnici

manjka nam. Aboriginski otroci so živeli srečno in polno otroštvo. Ne le starši, za njih je skrbela celotna skupnost. Sploh če vemo, da so se deklice od pradednine igrale z ovalno igračko, ki je imela vdolbinico kot usta. Okoli vratu jim je visela vrv, ki se je končevala s stožčastima objektoma, ki so ju punčke namestile v vdolbino v ovalni igrački, ki so jo v igri pestovale v naročju. Ja, učile so se dojeti. Težava je tudi, da je bila večina zgodnjih priseljencev na južnem otoku iz razsutih, pijanskih družin, kaznjencev, lovcev za dobičkom, ljudje z roba družbe, pa tudi misijonarji so zaradi lastnega manka vzgoje in ljubezni namerno črnili domorodce. In razvilo se je sovraštvo do preprostega, skromnega ljudstva. Zatirani, diskriminirani, brez osnovnih človekovih pravic, a so vendarle preživeli do danes.

Toda o »črnih« se raje ne govori. Razmerje Avstralije do svojih domorodcev lepo ilustrirajo trije avstralski športniki, Petra Normana.

Peter Norman, Tommie Smith, John Carlos

ra njihov odnos do enega največjih (belih) avstralskih športnikov, Petra Normana. 1968, olimpijske igre v Mexico Cityju. Ameriška reprezentanca je bila razdeljena na belce in temnopolte. V ZDA so vrel protirasistični nemiri. Petru Normanu je uspelo v finalu teka na 200 m postati najhitrejši belec; uspelo se mu je vrniti med dva afroameričana. Tommie Smith in John Carlos sta na podelitvi kolajn sredi stadiona dvignila črno orokavičeno pest v podporo gibanju Black Power, Norman pa ju je podprl s pripunko. Sledil je suspenz vseh treh. Med temnopoltim prebivalstvom ZDA sta postala Američana junaka, tihi protest Normana pa je v Avstraliji naletel na popolno zavrnitev in ostal je brez časti za dosežek (njegov tedanji rezultat je še zmeraj avstralski rekord). Štiri leta kasneje, na poletne olimpijske igre v München leta 1972, prvič v zgodovini sodobnih olimpijskih iger Avstralci niso poslali sprinterske ekipe. Raje so se odrekli rezultatom, kot da bi poslali Petra Normana, tihega podpornika črnega gibanja. Niso ga povabili niti k domačim olimpijskim igram v Sydneyju leta 2000 (na otvoritev je tako prišel kot gost Američanov).

Po štirih dneh vožnje jih prvič srečam. Na peščenih obali plitve reke v Port Augusti skupina aboriginskih dečkov lovi ribe. Eno jim pomagam sneti s trnka. To jih ohrabri in me povprašajo o moji poti. Slovenija je predaleč, poznajo pa pot do Coober Pedyja, 700 km oddaljenega rudarskega mesteca,

Vztrajanje

kjer imajo vsi sorodnike. Po sorodstvenih vezeh se njihova družba kar najbolj loči od naše. Mi smo uspeli v zadnjih stoletjih povzdigniti tehnologijo, nadzor narave in denarni vrednostni sistem, kar je našo civilizacijo prignalo do vojn, genocidov in splošne svetovne krize, njim pa se je skozi sorodstvene odnose, mir in ljubezen uspelo ohraniti 40.000 let. »Zapleten sistem, ki v 'očetovstvo' zajame tudi brate stričeve žene in svakove strice.«² Sorodstvene vezi so ustvarile njihovo »socialno zavarovanje«. In belci so hoteli uničiti prav to. Pod asimilacijo so razumeli, da je treba »črne« razseliti, njihove otroke poslati v prevzgojo, kjer so jim govorili, da so njihovi sveti predmeti brez vsakršne (simbolične) vrednosti ...

Coober Pedy v jeziku domorodcev pomeni »white man's hole«. V njem so snemali **Pobesnelega Maxa** (Mad Max, 1979, George Miller), v bližini pa še vrsto drugih filmov, med njimi tudi **Rdeči planet** (Red Planet, 2000, Antony Hoffman), **Priscillo, kraljico puščave** (The Adventures of Priscilla, Queen of the Desert, 1994, Stephan Elliott). Videti je popolnoma opustelo. Prazni hoteli samevajo in table na vsakem koraku opozarjajo, da ne smeš zaiti s poti, saj je vsa okolica pod zemljo navrtana, površje pa je s kupčki sipajočega peska videti kot pokrajina nešteti

iztečenih peščenih ur. Odkar je »črni« deček sredi drugega desetletja 20. stoletja odkril sijoče, barvaste kamne – opale, je pokrajino v upanju po bogastvu prekopalo na tisoče rudarjev od vsepovsod. Zlahka sliši tudi grščino ali hrvaščino. Po mestu zunaj lokalov posedajo »črni«. Beli jih ne marajo, ignorirajo jih in se jih nemara celo bojijo. Obtožujejo

Jedda

jih bolezni, tatvin, požigov, umorov ... že od nekdaj. Oni so krivi za vse. V Coober Pedyju spoznamo skupino od alkohola in brezdelja utrujenih aboriginov. Alkohol je verjetno najhujše, kar jim je prineslo srečanje z belci, saj so brez encima za njegovo razgradnjo. Vendar globoko v sebi kažejo dostojanstvo in skromnost. So kar preveč prijazni in zaupljivi. Z njimi posedamo dolgo v noč. Besede tečejo o svetovih, o njih, o nas. Starec in potepuška psička ležita na meni sredi puščavskega parkirišča. Drugo jutro najdem platenko vode in zraven skrbno položeno cigareto. Darilo.

Verjetno ni naključje, da v največjih avstralskih uspešnicah **Pobesneli Max**, **Pobesneli Max 2 – Cestni bojevnik** (Mad Max 2: The Road Warrior, 1981, George Miller) in **Pobesneli Max 3 – V Thunderdomu** (Mad Max Beyond Thunderdome, 1985, George Miller in George Ogilvie) ni ne duha ne sluha o »črnihih«. ³ Kot da katastrofo preživi le dekadentna družba. Čeprav se postapokaliptična trilogija ukvarja s preživetjem v puščavi, kar je prav sposobnost domorodcev.

Prvi film, ki je na ta način prikazal aboriginško kulturo, je **Jedda** (1955, Charles Chauvel), ki je tudi prvi avstralski barvni film. Za »coulours« potrebujemo »coulours«. Zgodba govori o črni deklici, ki jo v avstralskem outbacku vzgoji bela mama, ki je izgubila lastno dete in jo vzgaja kot lastno hči po zahodnih navadah in običajih. A ko deklica odraste, ji »črna« narava, kljub obljubljeni poroki z belcem, ne da miru, zato se odpravi iskat korenine za instinktom v divjino, kakor je dolgo veljalo splošno prepričanje, da »črnihi« pač ni mogoče prevzgojiti. Ne »bela« ne »črna« je obsojena na žalosten konec, svojega mesta ne najde niti med domorodci, ki je ne sprejmejo za svojo, niti v belem svetu. Film »črne« prikaže kot divjake, ki

2 Lindqvist, Sven: *Terra nullius: potovanje po nikogaršnji zemlji*. Ljubljana, Društvo Festival Sanje, 2008.

3 Če seveda odmislimo nastop afroameričanke Tine Turner v tretjem delu ...

nimajo razumevanja za drugačne, kot divje ljudstvo, ki ne bo našlo mesta v novem svetu belcev. Tako deklica, ki je bila vzgajana v beli družini, kot njen »črni« ugrabitelj se vržeta pred puškami belih v prepad. Kljub vsemu je to prvi filmski zapis, ki aborigine kaže kot ljudi z lastno kulturo, film pa je bil uvrščen v tekmovalni program festivala v Cannesu.

V mladostnih in svobodnih 70. letih se zgodi nekaj nadvse nenavadnega. V tekmovalnem programu Cannesa se pojavi nov film z avtohtonim avstralskim prebivalstvom. Podobno kot **Svedska ljubezenska zgodba** (En kärlekshistoria, 1970, Roy Andersson), ki kaže nedolžno, prvinsko ljubezen med trinajstletnikoma, **Walkabout** (1971, Nicolas Roeg) govori o prepovedani ljubezni (bolje rečeno zaupanju, saj to še ni čisto prava ljubezen) med belo deklico in »črnim« fantom, ki deklico skupaj z bratcem najde v puščavi. Tu sta se znašla povsem odrezana od znanega sveta. Njun beli oče ju je pripeljal v puščavo, ju poskušal ustreliti in nato zažgal samega sebe. Film odlično prikaže avstralsko divjino, ki jima jo odkriva mlad aborigin. Divjino kaže skozi oči domorodca, ki mu ni tuja tako kot izgubljenima belcema, pač pa jasna, razumljiva, polna in bogata. Tako kot nam mestni vrvež. Puščava, prekipajoča od življenja, celo vode, če jo znaš iskati, polna živali, ki niso strašljive prikazni. Čeprav so neznane in skrivnostne, so takšne, kakršne živali so: nedolžne, lepe, žive. S pomočjo »črnega« vodiča, s katerim se kljub jezikovni razliki vendarle sporazumevata z govorico telesa, najdeta belca pot nazaj k lastni vrsti. Romantična zgodba, ki časti življenje skozi prepovedano ljubezen, daleč stran od zahodne civilizacije v ljudeh odkriva človeka. **Walkabout** je film o odraščanju in spoštovanju. Popotovanje je lep portret svobode. Na velikem platnu prvič zablesti najslavnejši aboriginski igralec, še rosno mlad David Gulpilil, ki se kasneje pojavlja v večini filmov z aboriginsko tematiko.

Walkabout

Stik

Vendar pozneje »črni« kot glavni liki izginijo iz filma. Začne se obdobje jedrskega oboroževanja. Angleži in Avstralci brez vprašanj zasedejo deželo domorodcev. Sredi puščave naredijo raketno oporišče za nuklearne poskuse. Vlada je obvestila belsko kmečko prebivalstvo v redko naseljeni deželi, a je nevarnost jedrskih poskusov »črnim« zamočala. To je bil pravi stik dveh civilizacij. Prastara civilizacija se je srečala z atomsko dobo. Nekateri domorodci, ki sploh še niso videli belega človeka, so se nepričakovano srečali z raketami dolgega dosega. Dokumentarni film **Stik** (Contact, 2010, Martin Butler in Bentley Dean) skozi osebno izpoved nekaj prič, ki so jih odkrili na področju testiranja in so se prvič srečale s tehnologijo in z belim človekom, pripoveduje zgodbo celotne »črne« Avstralije. Pri čemer so si belci prisvojili celo ime za smrtonosne rakete. Woomera je namreč pripomoček za lučanje kopja, namenjen izključno lovu in ne masovnemu uničenju človeštva. Podobno kot tomahawk – bojna raketa zrak-zemlja. Še danes je v avstralski puščavi raztrosen radioaktivni plutonij, ki se bo razgradil šele čez 300 let. Poskusi, da bi ga pospravili na varno, so bili opušteni.

Poslednji val

Konec 80. let se v velikih galerijah širom sveta pojavi vse več aboriginskih umetnikov, njihova kultura pa postaja vse bolj prepoznavana. Kljub bojkotu Petra Normana je olimpijske igre v Sydneyju otvorila aboriginska atletinja Cathy Freeman, ki je na igrah tudi zmagala v teku na 400 m. Raziskave stopinj v okamnelem blatu so pokazale, da so bili pred tisočletji avstralski domorodci skoraj enako hitri kot svetovni rekorder, Jamajčan Usain Bolt. Več kot 20.000 let stari fosili, ki so jih našli v enem od avstralskih jezer, namreč pričajo, da so domorodci bosi po mehkem terenu dosegali hitrost najmanj 37 km/h. Bolt si je zmago na 100 m na SP v Berlinu 2009 pritekel s hitrostjo 42 km/h. Zato so strokovnjaki prepričani, da bi tedanji aborigini z današnjo opremo in na atletski stezi dosegli hitrost vsaj 45 km/h. Aborigini so leseno kopje, precej težje od tistega, ki ga danes mečejo na stadionih, metali tudi 110 metrov daleč, kar je 11 metrov in pol dlje, kot znaša svetovni rekord. Torej rezultati atletinje Cathy Freeman niso naključje.

Šport in večja prisotnost ter zanimanje za aboriginsko umetnost sta sprožila novi »črni val«. V nekaj letih je nastalo več filmov s to tematiko. Na dan so prišle socialne teme iz zgodovine in sodobnosti. Leta 2002 tako nastanejo kar trije filmi. Po resnični zgodbi Doris Pilkington posnet film **Za ograjo** (Rabbit-Proof Fence, 2002, Phillip Noyce) se mnogo bolj ganljivo in natančneje kot **Avstralija** ukvarja z otroci izgubljene generacije. Zgodba deklice, ki z mlajšo sestrico pobegne iz prevzgojnega zavoda, kjer »črne« deklice učijo belskih manir, je film o preživetju, vztrajanju in iznajdljivosti.

Za ograjo

Deklici sledita 800 kilometrov dolgi ograji, postavljeni proti kuncem, ki so z belskim prihodom preplavili celino. Sledita ji, ne da bi videli zemljevid, ne da bi resnično vedeli, da ju bo to pripeljalo do doma, hranita le bežen spomin, da je blizu doma nekaj, čemur se reče »The Rabbit-Proof Fence«. Ograja in misel na mamo jima dajeta vero za nadaljevanje poti. Le s preživetvenim nagonom jima uspe pobegniti tudi »črnemu« sledniku v službi policije, ki ga odigra David Gulpilil, na videz urejen stezosledec, v tujem svetu izgubljen suženj. Kljub vsemu stezosledec spoštuje njuno vero v življenje, ki ju na koncu pripelje domov.

Vlogo stezosledca Gulpilil nadaljuje v filmu *The Tracker* (2002, Rolf de Heer), kjer sledi pobeglemu aboriginu, ki naj bi umoril belko. Takšne obtožbe so bile vsakdanje v avstralskem outbacku. Še danes je zaradi pomanjkljivega pravnega sistema, brezposelnosti in diskriminacije v zaporih nadpovprečno število »črnih«. Obласти so aborigine

poskušale asimilirati skozi vso zgodovino. V 2. svetovni vojni so iz njih želeli napraviti celo elitno vojsko, zaradi njihovih sposobnosti seveda. Tak je tudi stezosledec. Suženj belcev, ki vklenjen vodi tri može postave po sledih ubežnika. Pod popolno nadvlado belih. Vendar se skozi film situacija obrne in lutka v igri belcev postane s potovanjem v puščavo tisti, ki manipulira z njihovim neznanjem in njihovimi strahovi. Če je v *Mrtvecu* (Dead Man, 1995, Jim Jarmusch) Johnny Depp vedno bolj mrtev, čeprav je skozi popotovanje vedno bolj večni, je David Gulpilil vedno bolj živ in dlje, kot so od »sveta«, bolj postaja to, kar so bili njegovi predniki. In na koncu odide. Domov. Pravzaprav gre v vseh filmih z aborignsko tematiko – čeprav skozi portret sodobnega socialnega miljeja kot v filmih *Beneath Clouds* (2002, Ivan Sen) in *Samson in Dalila* (Samson and Delilah, 2009, Warwick Thornton) – za iskanje doma. V vseh »črni« nekako potujejo, čeprav včasih ceste sploh ni, je le pustinja, s trdoživim nizkim grmičevjem in z evkaliptom. A vendar znajo najti pot domov.

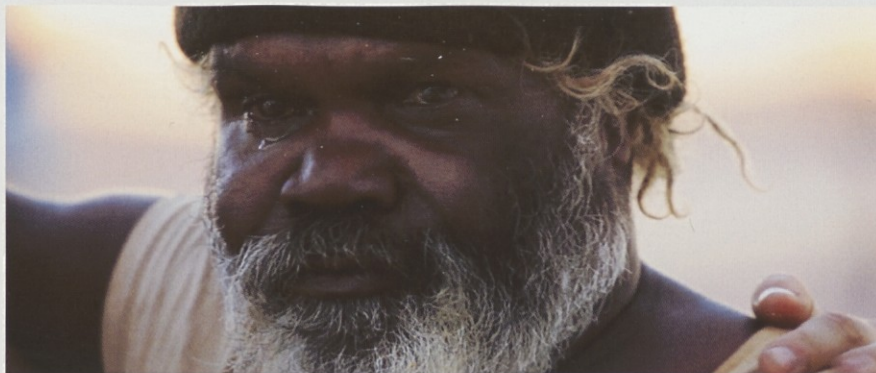
Odhajamo iz Coober Pedyja. Iz puščave se vračamo v Sydney. Neskončna pokrajina. V celem dnevu naletimo le na eno bencinsko črpalko. Razdalje delajo poti. In dežela, ki deluje, kot da tu ne more preživeti nihče, vendarle ni pusta ... V Sydneyju se dobimo s »črni« igralcema Billyjem McPhersonom (*Dead Heart* [1996, Nick Parsons]) in Alfijem, ki je igral v *Krokodilu Dundeeju*. Žal pa v okolici Sydneyja ne najdemo prave lokacije. Epizoda bi morala biti posneta v puščavi, okolica Sydneyja pa je zaradi obilnih padavin videti zeleno kot Anglija. Lahko si je zamisliti, da so prvi evropski prišleki, ki so se naselili na tem mestu, videli deželo

Deset kanujev

kot nadomestilo za stari dom. Dom, ki so ga prastari prebivalci s tem izgubili in ga iščejo še danes.

Po zlati dobi za filme s staroselsko tematiko je bil režiser Rolf de Heer razočaran, »ker se ni prav zares veliko spremenilo«. Menda, ker je gledalcev v Avstraliji, čeprav filmi v Evropi dosegajo uspehe, premalo. Nemara Avstralcem še vedno ni všeč, da s prstom kažejo na pretekle zločine belih. De Heer si je zamislil posneti film v jeziku avtohtonega prebivalstva, po motivih s fotografij Donalda Thomsona iz 30. let prejšnjega stoletja. Zasnoval je poetični portret nekdanjega časa. **Deset kanujev** (Ten Canoes, 2006, Rolf de Heer), za katerega je dobil posebno nagrado žirije v Cannesu leta 2006, je film iz drugega sveta, iz sveta prednikov, ko belcev na južnem otoku še ni bilo. Je film o miru, o vsakdanu teh skrivnostnih ljudi, o njihovih navadah in običajih, ki jih prikazuje skozi ljubezensko zgodbo in preplet dveh časov; časa, ki se ga spominjamo, in časa prednikov. Govori o lepoti življenja, o večnem kroženju in o tem, da vzporedno s pojmi tukaj in zdaj obstaja še sanjski čas, v katerega ljudje zdrsejo, kadar spijo. V davni preteklosti, verjamejo »črni«, je bil le sanjski čas, na neki točki pa je prišlo do cepitve in nastala je razlika med časom v budnosti in tistem v spanju. Tu »črni« ne iščejo doma, niso preganjani in niso izgubljeni, so eno s svetom, eno z vsem, kar jih obdaja. Film je pesnitev o času, ki je nekdanj bil in ki ga ne bo nikoli več. Morda v sanjah, morda v sanjskem času.

Vztrajanje

Mednarodno razvpiti avstralski filmi so eno, a pravi obraz Avstralije se skriva v filmih s »črnimi«. Ne vem, ali jim je po sreči ali po naključju v filmih vedno uspelo ohraniti lasten jezik, za razliko od Indijancev, ki so ga v skomercializirani filmski industriji skoraj povsem izgubili. Tudi afriški temnopolti v mnogih filmih govorijo perfektno angleščino. Aboriginom pa jezik vedno ostaja. Njihov, poseben, neznan. Ko so slišali nas govoriti slovensko, se jim je na obrazu izrisal otroško radoveden pogled.

Pot nazaj. Na letalu nam postrežejo tudi z novjšim avstralskim filmom **Bran Nue Dae** (2009, Rachel Perkins), s komičnim muzikalom, ki sicer nima slabih namenov in se norčuje tako iz »črnih« kot belih. Za film, ki naj bi govoril o resni temi, asimilaciji staroselskih prebivalcev v zahodno civilizacijo, je preveč zabaven, preveč daleč od resnice. A skozi zabavno pop popevko mu uspe izdavi: »*There's nothing I would rather be than an Aborigine*«, v čemer je nekaj resnice. »Aborigine« nam The Oxford English Dictionary definira kot avtohtona

ljudstva ali etnične skupine, ki so domorodne deželi ali regiji. Najbolj pa se je ime ohranilo za avstralska staroselska plemena. In kaj je sporočilo filma? Naj se vsak vrne tja, od koder se je vzel? Glede na režiserkino dokumentarno TV-serijo **First Australians** (2008, Rachel Perkins), ki govori o asimilaciji in življenju po prihodu belcev na južno celino, verjetno ne. Če danes pogledamo zemljevid sveta, je le malo krajev, kjer se je ohranila prvobitna kultura. Večino sveta je belska zahodna civilizacija zahtevala zase in ga stoletja uničevala. Pravi staroselci so se ohranili le tam, kjer ni prav veliko dobrin: na ledu, v močvirju, puščavah ... Amazonski Indijanci, Eskimi, Bušmani, Pigmejci, Tutsiji, Laponci, avstralski aborigini ... Vsi živijo v okolju, ki ni prijazno ljudem in kjer je preživetje skrajno težko, natančneje, kjer ni nobenih naravnih bogastev.

Danes so aboriginski spominki, bumerangi in didgeridooji, tržna atrakcija in prepoznalni znak Avstralije. Vendar jim država še vedno ni vrnila njihove zemlje. Ne dobivajo služb in redki belci jih sploh pozdravljajo. Za aborigine pravijo, da so prilagodljivi, da se bodo že znašli. Vsak deseti »črni« je umetnik in skoraj vsi so v daljnem sorodstvu. Nekateri trdijo, da imajo prirojen kompas, drugi spet, da so prvi astronomi. Še vedno ostajajo uganka, tako za antropologe, sociologe kot zgodovinarje; skrivnost, ki je zahodnjaki ne znamo razumeti. Njihova umetnost se v peščenih risbah razpiha, njihova sveta drevesa prerastejo novi poganjki. Odsev njihovega sveta nas uči, kako bi morali živeti, da ne bi uničili samih sebe. Njihova umetnost posnema naravo, instrumenti pa življenje. Čeprav živijo v naši civilizaciji, s svojimi pesmimi, slikami in plesi ohranjajo tisto, kar je njihovo. Ohranjajo »dream time«. Sanje. Že zato jim je vredno prisluhniti. Menda resnica še vedno spi in čaka.

The Tracker